

WPROWADZENIE

Niniejszy zbiór tekstów to efekt konferencji *Stany splątane: naturokulturowe praktyki opisu świata*, która odbyła się 24–25 maja 2024 roku na Wydziale Neofilologii Uniwersytetu Warszawskiego i stanowiła wyjątkowe wydarzenie na styku nauk humanistycznych, społecznych i przyrodniczych. Zrealizowana w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” zwieńczyła interdyscyplinarny projekt przygotowany przez grupę doktorantek biorących udział w pracach zespołu badawczego „Nieantropocentryczna podmiotowość kulturowa” i była pierwszą edycją wydarzenia, które ma szansę stać się imprezą cykliczną organizowaną przez Centrum Humanistyki Środowiskowej UW, adresowaną do najmłodszych członków i członkiń społeczności akademickiej.

Inspiracją dla konferencji była zarówno refleksja nad współczesnymi wyzwaniami humanistyki środowiskowej, jak i wielopłaszczyznowa idea „splątania”, zaczerpnięta z teorii fizyki kwantowej. Jej metaforyczny potencjał pozwolił spojrzeć na świat jako złożoną sieć relacji, w której natura i kultura nie istnieją jako przeciwstawne sobie kategorie, lecz są nierozdzielными elementami wspólnego procesu tworzenia świata. **Teoria splątania stała się punktem wyjścia do dyskusji nad nowymi formami podmiotowości, sprawczości i współzależności, które wykraczają poza antropocentryczne modele myślenia.** Interdyscyplinarność wydarzenia znalazła odzwierciedlenie w różnorodności wystąpień i paneli, co pozwoliło połączyć filozofię, literaturoznawstwo, sztukę, socjologię, a także nauki ścisłe.

Szczególnym akcentem konferencji była jej czasowa i tematyczna zbieżność z premierą książki Karen Barad *Spotkanie z wszechświatem w pół drogi. Fizyka kwantowa a splątanie materii ze znaczeniem* (Poznań 2024) – dzieła, którego

tłumaczenie i polskie wydanie także stanowiły element Działania IDUB „Nie-antropocentryczna podmiotowość kulturowa”. Koncepcje sprawczego realizmu Barad i ich ontologiczne implikacje zostały podjęte w wykładach plenarnych. Rafał Demkowicz-Dobrzański, w otwierającym wystąpieniu *Splątanie kwantowe – porzućcie wszelką klasyczną intuicję wy, którzy tu wchodzicie*, zachęcał do krytycznego spojrzenia na podstawy fizyki i filozoficzne konsekwencje wynikające z eksploracji materii na poziomie kwantowym. Z kolei dr Joanna Bednarek, w wykładzie *Wzory różnicy, które czynią różnicę*, naświetliła ontologiczne i etyczne konsekwencje myśli Barad w kontekście współczesnego realizmu materialistycznego.

Publikacja, którą tu prezentujemy, grupuje wyróżniające się artykuły młodych badaczek i badaczy eksplorujących tematy: ekologiczne, ekofilozoficzne, ekoliterackie, ekoaktywistyczne, ekoartystyczne, posthumanistyczne, zwierzęce, roślinne, nowomaterialistyczne. To studentki i studenci studiów I, II i III stopnia z różnych ośrodków akademickich w Polsce, którzy uczestniczyli w konferencji *Stany splątane* w 2024. Niniejsza monografia powstała więc z potrzeby naszkicowania potencjalnego obrazu przyszłości polskiej humanistyki środowiskowej. Można ją potraktować jako wyznacznik najnowszych trendów w rodzimym dyskursie intelektualnym.

* * *

O ile konferencja odbyła się przede wszystkim pod znakiem Karen Barad, o tyle nasza publikacja nawiązuje też do koncepcji kolejnej wielkiej myślicielki posthumanistycznej – Donny Haraway, dlatego zwraca uwagę na splątania świata i naświetla je za pomocą dwóch fundamentalnych dla humanistyki środowiskowej (i komplementarnych) aparatów badawczych: koncepcji materioznaczenia i naturokultury.

„Naturokultura” jest różnie ujmowana w każdym z artykułów wchodzących w skład tej książki. Wszystkie te spojrzenia łączy jednak poczucie konieczności przekroczenia binarnej opozycji natura–kultura i niezgoda na ujmowanie jej członów jako ontologicznie oddzielnych.

Wychodząc od fundamentalnej teorii realizmu sprawczego Karen Barad, w monografii ujęliśmy splątania naturokulturowe zarówno w opisach świata, jak i w praktykach w świecie, a właściwie uznaliśmy: nierozzerwalność opisów i praktyk; opisywanie świata jako jego współtworzenie i praktykowanie oraz praktyki jako inskrypcje i reinskrypcje świata. Zarazem, wciąż podążając za roz-

poznaniem realizmu sprawczego, jako zespół redaktorski dokonaliśmy sprawczego cięcia różnicującego i podzieliliśmy książkę na dwie symetryczne części – *Opisy* i *Praktyki* – z których jedna dyfrakcjonuje w drugiej. Warto przy tym dodać, że chociaż używamy, z braku lepszego określenia, słowa „opisy”, to nie rozumiemy go wyłącznie tekstualnie (a dowodzą tego obrazy Marii Mencwel, które są integralną częścią niniejszej monografii). Podobnie nie traktujemy praktyk wyłącznie jako świadomych, celowych, regularnie powtarzanych działań albo utartych sposobów działania. W monografii zarówno (szeroko rozumiane) opisy, jak i praktyki są wytwarzaniem materioznaczenia.

W pierwszej części publikacji (*Opisy*), ze wstępem Anny Potoczny i Mai Rup, znajdują się malarskie opisy, a także teksty naukowe przedstawiające słabiej znane na gruncie polskiej akademii teorie, które – zdaniem osób autorskich – oferują nowe narzędzia opisu świata. Tekst Zuzanny Legan nie tylko postuluje nowy sposób opisu, ale sam jest opisem – opisem rzeki i opisem rzeką. W drugiej części monografii (*Praktyki*), opatrzonej wstępem Michaliny Czerwońskiej, znajdują się materializacje malarskich praktyk oraz artykuły naukowe rejestrujące i postulujące nowe praktyki bycia w świecie i stawania się światem.

Sama książka jest twórczym splątaniem. Tytułowe „stany splątane” to pluralistyczny parasol dla panoramy podejść, monografia mapuje bowiem rzeczywistość(ci) w opisany przez Karen Barad dyfrakcyjny sposób. Splata nie tylko różne dziedziny i metodologie, ale również środki wyrazu. W spojrzeniu młodych polskich naukowców materialności się splatają, podmioty marginalizowane zyskują przestrzeń i głos, a nawet przemawiają własnym językiem i tworzą opowieści. Badanie staje się formą aktywizmu, a aktywizm formą badania, przy czym aktywizm może polegać tak na działaniu, jak i na niedziałaniu. Filozofie i relacje stają się praktyką, a rozpad i zagłada nową twórczą sprawczością.

Żywimy nadzieję, że monografia będzie nie tylko zapisem inspirujących dyskusji, które miały miejsce podczas konferencji, lecz także impulsem do dalszych badań nad relacjami natury i kultury, w duchu humanistyki środowiskowej.

Prof. Paweł Piszczatowski
(kierownik Centrum Humanistyki Środowiskowej)
Dr Patrycja Pichnicka-Trivedi
(szefowa zespołu redaktorskiego)
Zespół redaktorski